

Mapa 5. Com elaborar el perfil qualitatiu sobre l'estat de salut i benestar del municipi

Definició. De què va el mapa?

El perfil qualitatiu és l'altra cara necessària, juntament amb el perfil quantitatiu, de l'anàlisi sobre la situació de salut i benestar del municipi que cal emprendre davant l'elaboració del PLS. No podrem copsar la complexitat de la situació de salut i benestar d'un municipi si només fem servir dades quantitatives, sinó que cal complementar els indicadors numèrics amb els testimonis provinents dels actors de l'entorn comunitari que narren alguns d'aquests fets.

El perfil qualitatiu es configura a partir dels testimonis, les opinions i les percepcions de, si pot ser, la major diversitat d'actors polítics, professionals i socials del municipi. Es pot entendre com una recerca de tipus qualitatiu, és a dir, una recerca on les dades que volem generar i analitzar són de tipus discursiu.

Per tant, cal plantejar-se un tema o problema sobre el qual es vol generar coneixement. En el cas del PLS, ens interessa explorar la situació de salut i benestar de la població i del municipi. El perfil qualitatiu permet explorar les percepcions sobre les principals necessitats i els problemes socials més preocupants, així com descobrir els actius i recursos que es percep que contribueixen significativament a la millora de la salut i el benestar. Una de les millors estratègies per superar les necessitats i els problemes socials d'un territori és aquella que mobilitza i potencia els propis actius i recursos del territori.

Davant d'una recerca de tipus qualitatiu cal considerar els aspectes següents:

- Plantejar-se un problema o tema: la situació de salut i benestar de la població.
- Revisar el que es coneix sobre el tema escollit, a partir dels documents i informes ja publicats.
- Concretar les preguntes que farem, amb quins objectius les farem i a qui les farem.
- Dissenyar les passes que seguirem per obtenir el coneixement que volem assolir (mostra, tècniques per generar dades i tècniques per analitzar-les).
- Integrar els resultats en el procés d'elaboració del PLS i compartir-los, comunicar-los.

Quan parlem de recerques de tipus qualitatiu, estem davant de recerques que cal acotar en el temps i els recursos que hi destinarem. Els municipis menors de 10.000 habitants representen una gran oportunitat per raons de grandària i accessibilitat als actors polítics, professionals i socials. Per tant, s'hauria de poder dissenyar una estratègia de recerca per assolir un perfil qualitatiu rigorós i prou inclusiu de la diversitat de testimonis, opinions i percepcions respecte a l'estat de salut i benestar de la població.

El perfil qualitatiu cal que sigui:

- **Actual.** Els testimonis recollits han de ser actuals, no valen testimonis de fa més de tres o quatre anys, ja que és probable que el municipi estigui en un nou cicle polític i/o hi hagi hagut canvis socials capaços de modificar les necessitats i els problemes socials principals percebuts.
- **Heterogeni.** Els testimonis han de representar la diversitat social pròpia del municipi, si és possible en primera persona. Per garantir l'heterogeneïtat, hem d'escoltar actors polítics (els que governen i els que no), actors professionals (en especial els que tenen competències directes en matèria de salut i benestar, així com els professionals que representen altres sistemes o nivells que afecten o determinen la salut i el benestar de la població) i actors socials. En el cas dels actors socials, és important que, a més de recollir testimonis dels ciutadans/es de les entitats i associacions del municipi, també s'escolti els testimonis de les persones que no formen part de les entitats (ciutadania no associada) i que moltes vegades són les que pateixen més situacions d'iniquitat en salut.
- **Rigorós.** El perfil qualitatiu no ha de consistir només a escoltar deu o dotze persones que venen a un taller participatiu o reunió informal per parlar de la salut i el benestar al municipi. Aquesta pot ser una de les accions de treball de camp, però si volem garantir cert rigor, capacitat descriptiva i utilitat del perfil qualitatiu hem de considerar mostres de testimonis diversos, diferents instruments per recollir les dades i estratègies per analitzar-les que combinin diferents mirades.

De la mateixa manera que no posem en dubte que per a l'elaboració del perfil quantitatiu calen certes feines i criteris per garantir-ne la utilitat i capacitat descriptiva, el perfil qualitatiu requereix una metodologia per garantir un millor resultat.

Escala. Què trobareu al mapa?

En aquest mapa trobareu les orientacions necessàries per garantir un perfil qualitatiu rigorós i amb capacitat descriptiva de l'estat de salut i benestar de la població d'un municipi a partir de l'escolta activa dels protagonistes del PLS: polítics, professionals i ciutadania.

D'igual manera que en relació amb el perfil quantitatiu, és important dedicar el temps necessari per entendre el mapa abans d'iniciar el viatge, ja que estem davant d'una etapa del procés d'elaboració d'un PLS que pot generar algunes dificultats si és la primera vegada que encarem un viatge d'aquestes característiques.

Nivell de dificultat. Estem preparats?

Segurament estem més avesats a elaborar perfils de tipus quantitatiu que no pas de tipus qualitatiu. Moltes vegades, erròniament, es creu que la part qualitativa és més fàcil que la part quantitativa. S'ha estès el prejudici que «allò qualitatiu» és fer unes quantes entrevistes a informants clau i amb això ja ho tenim fet, però res més lluny de la realitat.

Assolir un bon perfil qualitatiu requereix també certs esforços i feines equiparables a l'elaboració del perfil quantitatiu. De fet, amb els avenços en els sistemes d'accés i explotació d'indicadors disponibles actualment, podríem dir que el veritable repte el trobem davant la realització del perfil qualitatiu. Per tant, cal tenir present que, en el conjunt d'esforços per a l'elaboració del PLS, el perfil qualitatiu ha de rebre el temps necessari.

Quan. En quin moment ens pot ser útil el mapa?

Proposem no iniciar el perfil qualitatiu fins que no es tinguin els primers resultats del perfil quantitatiu. Els indicadors que ens cridin l'atenció (en positiu i en negatiu) del perfil quantitatiu poden ser explorats en la fase qualitativa i també poden ser de gran utilitat per acabar de dissenyar el procés que seguirem per elaborar el perfil qualitatiu, sobretot en relació amb la mostra i els participants.

Tot i aquesta recomanació, de vegades no és possible, i els dos perfils es fan de manera conjunta. En aquest cas, cal considerar els resultats del perfil quantitatiu en futures recerques de tipus qualitatiu al municipi.

La temporalitat ideal per a l'elaboració del perfil qualitatiu no hauria de superar els tres o quatre mesos. Hi ha estratègies de recerca qualitativa més àgils¹³ que poden ajustar els temps de realització de manera que no allarguem innecessàriament el procés global per a l'elaboració del PLS.

Com. Itinerari exemple si feu servir el mapa

L'elaboració del perfil qualitatiu requereix considerar un conjunt de criteris per garantir-ne el rigor, la capacitat descriptiva i la utilitat en el marc del PLS. Els criteris han de ser compartits per part de les persones que l'impulsaran:

- **Disseny emergent.** El disseny de les recerques qualitatives, com és el cas del perfil qualitatiu, és un procés semiestructurat, flexible i elàstic, que pot adaptar-se pel camí. Dit d'una altra manera, el disseny del perfil qualitatiu i el procediment per obtenir-lo es poden anar adaptant en el moment de recollir les dades. Un exemple seria quan ens trobem que volem escoltar la percepció que tenen els joves sobre la salut del municipi, i el dia i hora que els convoquem només venen persones adultes. Llavors tocarà repensar l'acció i fer-ne una de nova adaptada.
- **El perfil s'elabora a partir de les percepcions i els testimonis de les persones escoltades.** Al centre sempre hem de posar la perspectiva de les persones, les seves opinions, deixant de banda la perspectiva del recercador. El que volem recollir són les perspectives dels actors involucrats, sense jutjar-les ni menystenir-les.
- **No podem quantificar els testimonis ni fer inferències de tipus estadístic.** Les conclusions del perfil qualitatiu no les podem extrapolar a la totalitat de la població, perquè el tipus de disseny metodològic, qualitatiu, no ho permet. Ens hem d'estalviar afirmacions del tipus «la població expressa que hi ha un problema amb l'obesitat infantil». En tot cas, podem afirmar només que a partir dels testimonis de les persones escoltades, es conclou que hi ha certa preocupació davant l'obesitat infantil. Per poder fer afirmacions sobre el que percep tota la població, calen altres tipus de dissenys metodològics (estudis d'opinió amb mostres de població estadísticament significatives i assignades a l'atzar, entre d'altres).
- **Adaptació al context i a les persones participants.** L'elaboració del perfil qualitatiu és una gran oportunitat per adaptar les accions de treball de camp en funció de les característiques pròpies del municipi. Per exemple, si la diversitat dels joves del municipi la podem trobar en una plaça, optarem per fer entrevistes a la plaça, o si la majoria de famílies en situació de vulnerabilitat freqüenten els serveis socials, farem un grup focal a les instal·lacions de serveis socials.

13. Es tracta de les recerques àgils i participatives (*Rapid Participatory Appraisals*, ANNET i RIFKIN, 1995).

- **Intencionalitat.** Les persones que hi participaran aportant els seus testimonis no són escollides a l'atzar, sinó que sempre hi ha una intencionalitat per part dels impulsors de l'elaboració del perfil. Per exemple, si volem conèixer la percepció de salut que tenen els joves, hem de fer accions de treball de camp pensades per copsar la seva opinió, i hem de fer el mateix si volem saber què pensen les persones que estan patint una situació de major vulnerabilitat social.

La validesa externa, o capacitat descriptiva de la realitat social, del perfil qualitatiu serà més rigorosa i útil si s'assoleix una gran diversitat de testimonis d'actors que ocupen diferents posicions socials al municipi. Per exemple, tenen menys capacitat descriptiva 17 entrevistes a ciutadans/es d'entitats que 7 entrevistes a actors socials, professionals i polítics del municipi. O dit d'una altra manera: si fem una enquesta participativa per explorar les percepcions de salut i benestar al municipi, no ens interessarà gaire tenir un gran nombre d'enquestes en total, si aquestes provenen de poques posicions socials. Per exemple, 250 enquestes de les quals 225 són dels joves de l'institut del municipi tenen menor capacitat descriptiva que 75 enquestes de persones de tots els grups d'edat, gènere i procedència que viuen al municipi.

Esquema

Podem resumir operativament el procés d'elaboració del perfil qualitatiu en cinc grans etapes que poden ser revisades en tot moment (disseny emergent):

1. Selecció de les preguntes de recerca.
2. Selecció de la mostra (estructural).
3. Selecció i aplicació de les tècniques de recollida.
4. Selecció i aplicació de la tècnica d'anàlisi de les dades generades.
5. Redacció del perfil qualitatiu.

Cal que tinguem preparats consentiments informats perquè els participants sàpiguen els objectius generals del perfil i l'ús i tracte que es farà dels seus testimonis. Hem de rebre el seu consentiment informat i signat.

Compartim un cas hipotètic per exemplificar les decisions principals de cadascuna de les etapes proposades.

Exemple. El perfil qualitatiu del municipi X

Taula 6. Disseny del perfil qualitatiu

Preguntes de recerca	<ol style="list-style-type: none"> 1. Què fa del municipi X un bon lloc per viure-hi? 2. Què fa la gent del municipi X per millorar la seva salut? 3. Quines són les mancances i els problemes que afecten la salut i el benestar de la població del municipi? 4. Què suma salut i benestar a la població del municipi? 5. Què resta salut i benestar a la població del municipi? 6. Quins col·lectius i/o grups socials pateixen una situació de major risc respecte a la seva salut i benestar actualment?
Selecció de la mostra (vegeu la figura a continuació)	<p>La mostra es va definir amb la <i>intencionalitat</i> d'arribar als testimonis d'una major diversitat, tant d'actors polítics, com professionals i socials.</p> <p>En el cas dels actors polítics, es van fer dues sessions (grups focals) amb equip de govern i grups municipals a l'oposició.</p> <p>En el cas dels actors professionals, es va organitzar un taller participatiu de diagnòstic on es va convidar un grup divers de professionals amb interès i/o competències en relació amb la situació de salut i benestar de la població.</p> <p>Pel que fa als actors socials no associats (població general), la mostra es va configurar (i prioritzar) a partir d'una taula de doble entrada on es creuaven els principals grups d'edat amb gènere, procedència i situació socioeconòmica, i es va garantir, a través d'una enquesta participativa, respostes de totes les posicions socials identificades.</p> <p>En relació amb els actors associats, es van convocar dos tallers participatius de diagnòstic: un adreçat a totes les entitats del municipi i un segon adreçat específicament a un dels col·lectius vulnerables, segons la percepció de la mateixa ciutadania, que va ser liderat per una associació que el representava.</p>
Tècniques de recollida de dades	Es van combinar entrevistes semiestructurades i entrevistes grupals de tipus grups focals (a partir de les preguntes compartides més amunt), una enquesta participativa adreçada a la població en funció de la seva posició social (vegeu la figura més avall), tallers participatius (vegeu el mapa 6) i converses exploratòries informals.
Tècnica d'anàlisi de les dades qualitatives	<p>La tècnica utilitzada va ser l'anàlisi temàtica, que és la tècnica base de la majoria de tècniques d'anàlisi de dades qualitatives.</p> <p>L'anàlisi es va fer amb suport informàtic (Atlas.ti)¹⁴ a partir de la transcripció de les entrevistes, enquestes participatives i aportacions en els tallers participatius.</p>
Redacció perfil qualitatiu	El document final del PLS del municipi incorpora un apartat amb tots els testimonis organitzats per categories (per exemple, Urbanisme i Medi Ambient, etc.) i un resum per a la seva devolució als actors escoltats i interessats (vegeu la figura 6 més endavant).

Figura 4. Exemple d'accions per generar dades qualitatives

14. Atlas.ti és un programari per a l'anàlisi de dades qualitatives. També hi ha versions gratuïtes com ara Qualitative Data Analysis Lite.

Figura 5. Exemple d'enquesta participativa

Figura 6. Exemple resum de les necessitats i els problemes socials principals identificats segons categories

Perfil qualitatiu: Testimonis de grups focals i tallers participatius

Resum de les necessitats principals identificades, segons els testimonis escoltats.

<p>Entorn, medi ambient, urbanisme, habitatge, mobilitat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Medi natural descuidat • Voreres i accessos en mal estat / inaccessibles • Manca de carril bici • Manca d'il·luminació • Lloguer: poc, car i condicions deficientes • Manca de transport urbà • Etc. <p>Característiques demogràfiques</p> <ul style="list-style-type: none"> • Envel·liment de la població • Etc. <p>Hàbits i comportaments saludables en el municipi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Manca d'hàbits alimentaris i esportius • Consum de substàncies tòxiques • Pràctiques sexuals de risc • Etc. <p>Ocupació i economia del municipi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atur: malestar i desil·lusió • Adults aturats amb mancances formatives <p>Civisme i convivència</p> <ul style="list-style-type: none"> • Població que embruta el municipi • Soroll que dificulta el descans • Robatoris 	<p>Accés i qualitat dels serveis i equipaments</p> <p>(Cultura)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oferta cultural inaccessible • Manca d'instal·lació polivalent per a entitats i població <p>(Educació)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Manca d'educació emocional i de gènere • Recursos desiguals a les escoles • Manca d'opcions formatives als instituts <p>(Esports)</p> <ul style="list-style-type: none"> • El preu del poliesportiu és car • Manca d'instal·lacions esportives <p>(Xarxa)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Manca d'espais de participació i decisió col·lectiva <p>(Neteja)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Manca de papereres i contenidors • Desinformació sobre gestió de residus i recollida de voluminosos <p>(Sanitaris)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Manca de serveis al CAP • Manca d'equipaments per a la gent gran <p>(Oci i comerç)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Menors amb accés a l'alcohol • Manca d'oci i comerç per al jovent 	<p>Grups en situació de major risc (Gent gran)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aïllament • Habitatges sense adaptar <p>(Dones)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dones cuidadores sense suport • Inseguretat a la via pública • Manca de sensibilització davant d'actituds masclistes a les escoles • Por a la denúncia <p>(Joves adolescents)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Abandonament escolar <p>(Famílies amb problemes socioeconòmics)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Famílies sense recursos amb problemes de salut i d'accés a l'habitatge <p>(Persones amb diversitat mental)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Estigma a la diversitat mental • Temps d'espera llarg a psiquiatria • Dificultats econòmiques per accedir a recursos
---	---	---

Llista de control. Què no hem d'oblidar?

- Tenim un equip de treball disposat a elaborar el perfil? Necessitem suport intern, quin? Necessiten suport extern, quin?
- Hem revisat els processos i plans desenvolupats al municipi per poder valorar si hi ha informació que ens pot ser útil?
- Sabem quins testimonis ens interessa més escoltar? Sabem on trobar-los i com escoltar-los? Tenim clares les preguntes que farem i el format de conversa perquè els participants se sentin acollits?
- Hem pensat com recollirem els testimonis (gravació digital, notes *in situ*...)?
- Tenim clar com anirem sistematitzant les dades que generem?
- Tenim certa familiaritat amb l'anàlisi de les dades qualitatives?
- Hem fet un resum amb les principals conclusions que aporten les dades que hem analitzat?
- Hem compartit o comunicat el resum amb els actors professionals i socials que poden tenir interès a promoure la salut i el benestar al municipi?
- Disposem d'un perfil quantitatiu accessible a la ciutadania interessada a través d'un canal públic (per exemple, pàgina web de l'ajuntament, butlletí especial o programa de ràdio)?